

2023. aasta keeleteo auhinna kandidaadid

(esitamise järjekorras)

1. O&K jutukaardid

Keelekeskus GAME

O&K kaardid on loodud nii eesti kui ka teiste keelte õppimiseks. Piltidel on kujutatud tegelasi, kes leiavad end igal kaardil erinevatest ebatavalistest, lõbusatest, argipäevastest ja vahel ka absurdsetest olukordadest.

80 kaardi sisse on kodeeritud igapäevaseks suhtluseks vajalik minimaalne sõnavara (nimisõnad, omadussõnad ja tegusõnad). Kaarte saab kasutada etapiviisiliselt. Kõigepealt saab õppida üksikute objektide ning tegevuste tähendusi. Seejärel saab nende põhjal luua meie kangelastest lugusid ja koostada dialooge.

Kodulehel on 40 mängu kirjeldused, mida on O&K kaartide abil keeleõppe eesmärgil mängida võimalik. Alustades lihtsatest liikuvatest soojendusmängudest ja lõpetades kaasahaaravate improvisatsiooniliste vaba rääkimise mängudega.

Lisainfo www.okcards.eu.

Esitaja: Aleksei Razin

2. Eestikeelsele õppele üleminek Paldiski lasteaias Sipsik

Paldiski lasteaed Sipsik

Paldiski lasteaed Sipsik osaleb 2023. aasta keeleteo konkursil, esitledes olulist panust eestikeelsele õppele ülemineku protsessis. Alates märtsist 2023 on lasteaed teinud suuri samme eesti keele tuntuse, õpetamise ja kasutamise edendamiseks. Lasteaia direktor valiti Lääne-Harju valla ülemineku töörühma juhiks, rõhutades tema juhtimisalast pädevust.

Alates 2023. aasta juunist on Sipsiku lasteaed olnud tihedas koostöös Haridus- ja Noorteameti eestikeelsele õppele ülemineku nõustajaga. Individuaalsetel kohtumistel on arutatud mitmeid teemasid, sealhulgas koostööd koolidega, lapsevanematega ning eesti keele õppimise toetamist.

Lastevanematega tehtav koostöö on olnud keskne, kajastudes regulaarsetes kohtumistes, avatud suhtluskanalites ja nõustamiskeskuse loomises. Oktoobris 2023 loodi lastevanemate nõustamiskeskus „Sipsik aitab“, mille eesmärk on pakkuda tuge vanematele, kes seisavad silmitsi raskustega laste eestikeelsele haridusele üleminekul.

Esitaja: Natalja Kanysheva

3. Väike-Maarja keeletammiku nime- ja infotahvlite uuendamine ja kauane eesti keelt väärtustav tegevus

Väike-Maarja vald (töörühma juhid Maire Haava, Ilve Tobreluts, liikmed Ly Ipsberg, Indrek Kesküla, Ellu Moisa, Ene Preem, Anneli Tell, Aare Treial jt)

5. juunil 2023 paigaldati vallavalitsuse tellimusel Väike-Maarja keeletammikusse 49 uut puitplangust ja metallist, asukoha QR-koodiga info- ja nimetahvlit (teostus disainibüroolt Velvet – 42 F. J. Wiedemanni keeleauhinna laureaatide ja kolm vabariigi presidentide istutatud puude juurde ning üks Georg Lurichi mälestuseks, lisaks 3 suurt infotahvlit.

Väike-Maarja kogukonna 35 aastat kestnud ja jätkuv tegevus keeleauhinna ning eesti keele väärtustamiseks on seisnenud auhinna väljaandmise toetamises selle algusaastail, kolme rahvusvahelise konverentsi „Emakeelne Eesti, emakeelne Euroopa“ ja teemakohase fotonäituse korraldamises, 20 professionaalsete ja õpilasettekannetega keeleauhinna keelepäeva läbiviimises, X klassi eesti keele kursuse „Keel ja ühiskond“ sisustamises ning pidevas keeletammiku eest hoolitsemises. Väike-Maarja on soodustanud eesti keele alast arutelu, olnud nii tegevuste algatajaks kui ka korralduspartneriks, tõstes sellega eesti keele mainet kodu- ja välismaal.

Esitaja: Jüri Valge

4. Arendavad õppevideod eesti keeles

Aleksandra Danštšikova

Kohtla-Järve lasteaia Tuhkatriinu õpetaja hakkas ise koostama lastele eestikeelseid arendavaid õppevideoid, kuna internetis ei olnud neid vajalike teemadega saadaval. Videod on lihtsad, arendavad ning sobivad lastele juba varases eas. Samuti saab neid kasutada täiskasvanute õpetamisel. Videod on tasuta kasutamiseks kõigile.

Selline õpetaja algatus on märkimisväärne panus eesti keele haridusse, ühiskonda ning laste arengusse. See näitab tema pühendumust ja soovi täiendada olemasolevat õppematerjali, tagades lastele mitmekesisema ja interaktiivsema õpikogemuse. Luues tasuta kättesaadavaid õppevideoid, laiendab õpetaja eesti keele õppe võimalusi ning muudab õppimise atraktiivsemaks ja kättesaadavamaks.

Videod on kättesaadavad <https://www.youtube.com/@LaLaAVEK>.

Esitaja: Ilona Kuningas

5. Jõekääru lastelaager Kanadas

Monika Roose ja Jõekääru laagri juhatus

Jõekääru lastelaager tegutseb alates 1952. aastast ja on võtmeorganisatsioon, mis vastutab meie eesti keele ja identiteedi hoidmise eest Kanadas. Viimase 20 aasta jooksul on ettevõtte jätkanud eesti keele õppe pakkumist igal aastal sadadele lastele, kes tulevad laagrisse mitmelt poolt Kanadast ja Ameerika Ühendriikidest. Laager pakub kaasahaarava 4-nädalase programmiga keeleõpet kõigil tasemetel. Laagri juhataja Monika Roose on viimased 20 aastat vastutanud laagri programmi arendamise ja elluviimise eest.

Nii Monika kui ka laager väärivad tunnustust vabatahtliku pühendumise eest eesti keele õppe ja identiteedi hoidmisele ja edendamisele välismaal.

Esitaja: Marcus Kolga

6. Raamat „Eesti keele teetähised“

Koostaja Asta Õim, toimetaja Jüri Valge, keeleteimetaja Tiina Hallik, kujundaja-küljendaja Sirje Ratso. Tallinn: Emakeele Selts, EKM Teaduskirjastus, EKSA, 2023, 272 lk.

Sisukas, hariv ja parimas mahus ülevaade eesti (kirja)keelest XIII–XXI sajandil, keeleloo märgilise tähendusega sündmustest ning eesti keelt mõjutanud uurimustest-ettevõtmistest on oluline panus eesti keele mõistmisse ja väärtustamisse. Raamatusse on suudetud mahutada nii olulisemad kirjamehed, väljaanded kui ka kõik tähtsad keelesündmused kuni eesti keele aastani välja.

Autor näitab, kuidas väikese kõnelejaskonnaga eesti keel on arenenud rikkaliku sõnavaraga ja viimistletud struktuuriga kogu ühiskonna vajadusi rahuldavaks kultuurkeeleks. Teos on kirjutatud teadmises, et keel on meie kõigi asi, ja veendumuses, et meie emakeelt ja selle kujunemislugu on prestiižikas tunda.

Erinevatele sihtrühmadele jõukohane lugemine pakub nii üldisemaid keeleloo teadmisi kui ka osutab radadele, mida mööda minnes pääseb süvenenumate käsitlusteni. Kaunilt kujundatud ja ladusas keeles teos peaks kuuluma vähemasti kõigisse kooliraamatukogudesse.

Esitajad: Piret Voolaid, Jüri Viikberg

7. Grupp „Räägi minuga“ Facebookis

Nataja Kitam

Esitamise aja seisuga (05.01.2024) ühendab Natalja Kitami 2018. aastal loodud eesti keele grupp „Räägi minuga“ 21,3 tuhat inimest; iga päevaga tuleb aina uusi inimesi juurde. Kitami eestvedamisel antakse soovitusi eesti keele õppimisel kõikidele abivajajatele, suurt abi saavad nii eesti keelt võõrkeelena rääkivad kohalikud kui ka uued sisseerändajad ja Ukraina sõjapõgenikud. See grupp on kohtumispaiaks kõigile, kes tunnevad huvi eesti keele ja meele vastu, igale küsimusele vastatakse alati. Ka eestlased võtavad sellest osa: Einar Kraut ja paljud teised abivalmid inimesed aitavad eesti keele õppijatel vigu parandada, ja, mis kõige olulisem, jagavad infot selle kohta, mis toimub eesti kultuuriruumis, viidates eesti ajakirjandusele, saadetele, filmidele. Rühma igapäevase tegevuse käigus saavad inimesed infot keeleõppimise võimaluste ja olemasolevate õppematerjalide kohta.

Grupp „Räägi minuga“ on suurim eesti keelt populariseeriv inforuum, kus suhtlemine on elav, hooliv, ja just nii näebki välja tõeline integratsioon. Kindlasti vajab see keeletegu tunnustamist!

Esitajad: Anna-Olga Luga, Sergey Sharkov

8. Raamat „Keele konksvingerdusi“

Autor Monika Undo, illustraator Ave Taavet, toimetaja Marika Mikli. Tallinn, 2023, 144 lk.

Monika Undo on Läänemaa Ühisgümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse õpetaja, kelle sulest on ilmunud mitmeid artikleid ning keele- ja kirjanduse õpikuid. Raamat „Keele konksvingerdusi“ on lõbus ja huvitav sissevaade eesti keele ununenud sõnade rikkasse maailma. Raamatus leiduvad uudis- ja unarsõnad arendavad keeletaju, rikastavad keelt sünonüümidega ning tuletavad meelde, kui kokkuleppelised on need märgid, milles me igapäevaselt teineteisega suhtleme. Monika Undo panus õpilaste keelehuvi sütitamisel ja emakeele ainevaldkonna arendamisel on hindamatu väärtusega.

Esitaja: Gina Metssalu

9. Keelekümblusprogramm lasteaedades 20

Tallinna Vindi lasteaed, Nonna Meltsas, Hedi Minlibajeva, Olga Nikonova, Jelena Kondratjeva

2003. aasta septembris alustasid tööd üheksas Eestimaa lasteaias esimesed keelekümblusrühmad; aastal 2023 möödus sellest 20 aastat. Üks nendest alustajatest oli Tallinna Vindi lasteaed. Kogu tööühm, kes alustas 2003. aastal, töötab keelekümbluses siiani, sest ollakse veendunud, et keelekümblusmetoodika annab häid tulemusi ja on loomulik viis teise keele omandamiseks.

Lapsevanematest, kes esimesel sügisel olid ebalevad ja kõhklevad, on nüüdseks saanud keelekümbelse tulised pooldajad, sest laps omandab teise keele mängeldes ja kasutab eesti keelt julgelt ka väljaspool lasteaeda. Lapsevanemad hindavad keelekümbelsemetoodikat kui parimat võimalust anda lastele hea eesti keele oskus ja laiendada nende suhtlusringi, mis võimaldab tulevikus lõimuda Eesti ühiskonda ja jätkata õpinguid eesti keeles, olla vaba elukutse ja töökoha valikus, osaleda võrdväärse kodanikuna riigi elus.

Keelekümbelse positiivset mõju on näha metoodika tulemuslikkuses ja vanemate suurenenud huvis keeleõppe vastu.

Esitaja: Nonna Meltsas

10. Tallinna Kunstigümnaasiumi emakeelenädal

Tallinna Kunstigümnaasium, Liis Viru

Eesti keele õpetajate tuumikgrupp kutsus kooli kõiki eesti keele õpetajaid üles tähistama koos õpilastega emakeelepäeva ülekoolilise loovtööde näitusega.

1.–3. klasside õpilased lõid illustratsioonid Eesti, eesti keele või muu haakuva teemaga luuletustele. Luuletuste ja illustratsioonitehnikate valik oli iga õpetaja ja klassi enda otsustada. Töid koos luuletustidega eksponeeriti näitusel kooli 2. korruse koridoris.

4.–6. klasside õpilased tegid Eesti, eesti keele või muu haakuva teemaga vabavärsilisi illustreeritud luuletusi, nii et luuletuste esitähed moodustasid ülevalt alla sõna sõnad, näiteks „Eestimaa“ või „eesti keel“. Sõnade ja illustratsioonitehnikate valik jäi iga õpetaja ja klassi enda otsustada. Töödest tehti näitus kooli 3. korruse koridoris ja trepihallis.

7.–12. klasside õpilased kirjutasid sõnadega „Eile nägin ma Eestimaad“ algavaid vabavärsilisi luuletusi. Tööd pandi näitusele kooli 4. korruse koridori.

Lisainfo <https://rb.gy/7k54y1>.

Esitaja: Johanna Sandra Tipbo

11. Algupärane eestikeelne rakubioloogia ülikooliõpik

„Rakubioloogia“, koostajad Sulev Kuuse, Toivo Maimets, toimetajad Mart Viikmaa, Rein Sikut. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2023, 1180 lk.

Rakubioloogia instituudi moodustamisega 1992 sai tuule tiibadesse ka eestikeelse kõrgkooliõpiku idee. Kõige varasem paberil õpik „Molekulaarne rakubioloogia“ ilmus professor Toivo Maimetsa sulest 1999. a. Esimene rakubioloogiat ja tema kõrvaldistsipliine koondav mahukas õpik avaldati e-õpikuna aastal 2018. Vastilmunud kõrgkooliõpik on põhjalikult ümber töötatud, uuendatud ja täiendatud versioon, seega on sisuliselt tegu täiesti uue õpikuga. Nii võib

öelda, et õpik on veerandsaja aasta pikkuse mõtte elluviimise tulemus. Raamat on varustatud termini- ja autoriindeksiga ning lisatud on ka soovitatava kirjanduse peatükk, mis haakub rakubioloogia õpetamisega Tartu Ülikoolis.

Õpik toob tippteaduse eesti üliõpilaseni emakeeles. Keele ja mõtlemise lõiming kinnistab rohkem selgeid seoseid eri suundade vahel, kui võimaldanuks mõne võõrkeelse õpiku tõlge. Leidub eraldi molekulaarbioloogia, arengubioloogia, biokeemia, geneetika jm õpikuid, ent „Rakubioloogia“ kaante vahel on peale võõrõpikuis käsitletu ka immunoloogia, kasvajabioloogia, koebioloogia ning põhjalik meetodite peatükk.

31 õppejõu mõttetöö on saanud 1180 leheküljel ühtseks tervikuks, ilmestatud teadlaste ning Pallase kõrgema kunstikooli õppejõudude ja üliõpilaste joonistega. Üle 200 foto pärineb 38-lt TÜ, EMÜ vm teadusasutuse teadlaselt. Biokeemikute, geneetikute, mikro-, molekulaar- ja rakubioloogide vaadet on avardanud taimefüsioloogia, immunoloogia ja histoloogia õppejõud ning keemikud ja füüsikud.

Omakeelne kõrgkooliõpik hindamatu väärtusega nii praegustele kui ka tulevastele põlvedele. On ju eesti õppejõudude ülesanne avaldada oma töid lisaks inglise ja teistele keeltele ka eesti keeles: et areneks emakeelne teadusmõte, täpsustuks teaduskeeles kasutatav terminivara ja laieneksid omakeelse teaduse piirid.

Esitajad: Peep Nemvalts, Kai Võlli

12. ET Teater „Lydia Koidula. Minu elu“ Soomes

Ana Lepik, ET Teater

ET Teater on eestlaste rahvuslik teater Soomes. ET Teater on oma 8 tegutsemisaasta jooksul toonud vaatajateni mitmete eesti kirjanike ning kultuuritegelastega (Jaan Kross, Eino Baskin, Jüri Krjukov, Juhan Viiding, Artur Alliksaar jne) seotud tekste ja etendusi, aidates elus hoida nii eesti keelt kui ka kultuurisidet kodumaaga.

Viimaseks ja vast kõige olulisemaks keeleliseks ning ka märgiliseks teoseks on ET Teatri näitleja ja lavastaja Ana Lepiku uus lavastus „Lydia Koidula. Minu elu“, mis räägib Lydia Koidula elust ning tema luulest. Etendus on paralleelselt eesti ja soome keeles ning selle tarbeks on tõlgitud soome keelde mitmeid Koidula luuletusi. Lavastus on soojalt vastu võetud nii Soomes elavate eestlaste kui ka Soome estofiilide seas, aidates nii tutvustada Eestit, eesti keelt ning kultuuri ja meie rahvuslike juuri laiemalt ka väljaspool Eesti piire.

Esitaja: Aleks Revel

13. Eesti keele maja projekt „Kirjutame KOOS raamatu“ ja lugemik „Lõpuks leidsin sind“

Integratsiooni Sihtasutuse Eesti keele maja, projektijuht Pille Maffucci. Raamatu autorid Marta Dolgošev ja Pille Maffucci, toimetaja Airi Broberg, metoodik Mare Kitsnik, kunstnik Ragne Hoog. Raamatu kaasautorid on õppijad. Narva, 2023, 91 lk.

Aastatel 2022–2023 käivitus Narva eesti keele maja eestvedamisel loominguline projekt „Kirjutame KOOS raamatu“. Idee sündis vajadusest pakkuda eesti keele õppijale võimalust arendada eesti keeles lugemise oskust materjaliga, mis oleks lihtsam ilukirjandusest, kuid siiski parajalt nõudlik, samas äratundmisrõõmu pakkuv. Projekti süda hakkas tuksuma 2022. aasta mais, kui Narva eesti keele maja käivitas julge üleskutse keeleõppijatele jagada lühilugusid, mis keskendusid naljakatele ja erilistele keelelistele apsakatele. Eesmärk oli luua eluline ja kõitev keeleõppematerjal kesk- ja kõrgtasemel eesti keele õppijatele. Oma lugusid saatsid nii eesti keele õppijad ja õpetajad kui ka eestlased ise. Erinevaid lugusid kogunes ligi 70. Marta Dolgošev ja Pille Maffucci on meisterlikult sidunud elust nopitud lood õppematerjaliks.

Raamatus on 25 lugu, iga loo juures on ülesanded, mis aitavad kas paremini mõista teksti sisu, kultuurilist tausta või mingit eesti keele grammatilist aspekti. Näiteks võib mitut moodi mõista väljendeid „leibu ühte kappi panema“ või „süda läigib“. See ka mõnus lugemine eestlastele, kes saavad lugudest aimu, kuidas tunneb ennast eesti keele õppija. Raamatu tiraaž on 1600 eksemplari.

Lisainfo <https://integratsioon.ee/andsime-koos-keeleeoppijatega-valja-lugemiku-lopuks-leidsin-sind>.

Esitajad: Anna Farafonova, Kai Võlli

14. Belgia eesti laste luulekogu „Jõuluriim“

Eesti Selts Belgias

Kaunite piltidega luuleraamat „Jõuluriim“ on inspireeriv ühislooming, mis sündis välismaal elavate eesti laste ja noorte eesti keele oskuse arendamist väärtustava kogukonna jõupingutuste viljana. Ettevõtmine, mida vedas Eesti Selts Belgias, andis väliseesti lastele ja noortele suurepärase võimaluse end emakeeles väljendada ning oma loomingule üle uhkust tunda. Raamatust leiab 75 vahvat laste endi poolt kirjutatud luuletust. Erilist rõõmu teeb, et nii mõnigi laps ja noor pani paberile elu esimesed luuleread. Luulekogu illustreerisid Brüsselis vabatahtlike entusiastide eestvedamisel tegutseva Eesti kooli kunstiringis käivad noored. Noori autoreid toetasid ja innustasid õpetajad ja lapsevanemad, kelle südameasjaks on laste eesti keele ja meele hoidmine.

Luulekogu on kõigile huvilistele üle ilma imetlemiseks tasuta kättesaadav ka virtuaalkujul: https://drive.google.com/file/d/1A6MDvzT6Jhg6zR_IDF2UFRLi6c0cHEhL/view

Esitaja: Artur Kink

15. Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi lugemisprogramm „Täna lugeja, homme tegija!”

Töörühma juhid Ann Aruvee ja Signe-Britt Sild

Lugemisprogrammi eesmärk on populariseerida lugemist ja tunnustada neid, kes hindavad lugemist kui väärtuslikku hobi. Lugemine on tihedalt seotud keeleoskusega: lugedes areneb funktsionaalne lugemisoskus, muutub rikkamaks sõnavara, paraneb eneseväljendus. Need lapsed ja noored, kes armastavad lugeda, on sageli ka oskuslikud keelekasutajad ning väärtustavad oma emakeelt või eesti keelt teise keelena.

Lugemisprogrammis osalevad nii õpilased kui ka õpetajad, kes märgivad loetud raamatud kooli kodulehel olevasse küsimustikku. Õppeaasta jooksul tehakse kolm vahekokkuvõtet, kus parimad lugejad saavad kingiks väärt raamatuid uudiskirjandusest. Parim klass saab enda kätte rändkarika.

Sel õppeaastal on lugemisprogramm seotud Euroopa kultuuripealinnaga – eesmärk on läbida 187 km ja jõuda kooli eest Tartusse (10 raamatut = 1 km). Kogu TJG koolipere on hakanud rohkem lugema ja loetu üle arutama. Lugedes hoiame eesti keelt! Kes täna lugeja, on homme tegija!

Esitaja: Siret Paasmäe

16. Eesti keele kui teise keele tööraamat „Tore eesti keel” (I ja II osa)

Lea Maiberg, Hedi Minlibajeva ja Nonna Meltsas

Lea Maiberg, Hedi Minlibajeva ja Nonna Meltsas on üle kahekümne aasta tegelenud eesti keele kui teise keele õpetamise ja populariseerimisega. Nad on aktiivsed koolitajad ning praktikutena väga hästi kursis õpetajate vajadustega. Sellest lähtudes selgitavad hästi teooriat, selle vajalikkust ja keelekümbuse põhimõtete praktilist rakendamist tegevuste ja näidete kaudu. Nende sulest on ilmunud mitmed õppematerjalid, mis on aktiivses kasutuses nii vene kui ka eesti õppekeelelaste aedades.

Tööraamat „Tore eesti keel” (I, II osa) on mõeldud keeleõppeks ja lapse üldoskuste arendamiseks. Lapsel on võimalik omandada sõnavara, tutvuda Eesti kultuuriga ja arendada mänguliselt keeleoskust. Tööraamatud tuginevad lasteasutuse riiklikule õppekavale ja sobivad kasutamiseks nii lasteaedades kui ka pereringis. Materjal on lapsesõbralik, motiveerib last eesti

keelt õppima – just sellised õppevahendid toetavad varajast keeleõpet. Kuigi tööraamatud olid algselt mõeldud muu emakeelega lastele, on need leidnud tee ka paljude eesti laste kodudesse.

Esitajad: Marina Blitsõna, Anna Golubeva

17. Võro keele õpik-tööraamat esimesele kooliastmele

„Võro keele opiraamat“, koostajad Tiia Allas, Mariko Faster, Kaile Kabun, Margus Konnula, Evelyn Haug, Triinu Laan, Triin Toom, illustreerija Marja-Liisa Plats, kujundaja Marja-Liisa Plats, toimetajad Mariko Faster, Kaile Kabun. Võro Instituut, 2023, 110 lk.

2023. aastal ilmus trükist „Võro keele opiraamat“, mis mõeldud võro keele tutvustamiseks-õpetamiseks esimeses kooliastmes. Õpiku teljeks on koolisügisega algav aastaring. Õpiku 30 peatükis tutvustatakse võrokese jaoks olulisi tähtpäevi ja nähtusi, et koos keelega ja keele kaudu teha lapsele lähedasemaks ka Vana-Võromaad ja võro kultuuri.

Õpiku juhatab sisse lühike võro keele põhitõdede tutvustus. Kõik peatükid algavad teemakohase jutukese või luuletusega. Mõnes peatükis on väike grammatikaõpetus, kus võro keelevorme tutvustatakse võrdluses eesti keelevormidega. Järgnevad ülesanded, kus saab oma võro keele oskust juba proovile panna. Ülesannete koostamisel on püütud lõimida keelt teiste valdkondade – loodusloo ja kunstiopetusega, isegi matemaatikaga, eesmärgiks õpimaterjali elulähedus. Kõigis peatükkides pakuvad virgutust Contra krutskilised ütlemised. Iga peatüki lõpetab ruutkood, mis viib õppuri Helüaita või Youtube'i mõnd teemaga köidetud lugu või laulu kuulama.

Esitaja: Rainer Kuuba

18. Artiklikogumik „Sõna sekka“

„Sõna sekka. Valik kirjutisi 1997–2023“, autor Jüri Viikberg, toimetaja Mari Kendla. Emakeele Seltsi toimetised nr 81. Tallinn, 2023, 430 lk.

Kogumik „Sõna sekka“ on valik Jüri Viikbergi kirjutistest, mis on ilmunud aastail 1997–2023. Raamat valmis keeleteadlase 70. sünnipäevaks ning tõstab esile tema mitmekülgse ja üksikasjaliku uurimistöö tulemusi. Jüri Viikberg on Eesti Keele Instituudi murdeuurija ja vanemleksikograaf, kes käsitleb (murde)sõnavara, selle päritolu ja omavahelisi seoseid põhjalikult ja sõnaosavalt.

Kogumiku kirjutised on jagatud nelja teema alla, millest esimene ja suurim on murded, teine väliseestlased ning nende keelekasutus ja kolmas saksa laensõnad. Neljas teema „Seda ja teist“ koondab erisuguseid artikleid slängist murdeluuleni. Põnevat ja kasulikku võib kogumikust leida nii filoloog kui ka tavalugeja. Raamat väärib tunnustust aasta keeleteona, sest selle kirjutised kinnitavad eesti keele mitmekihilisust, omapära ja rikkust. Eesti keel on esitatud

seoste ja ühenduste (murded, laenud, hõimurahvad, väliseestlased) toel paeluv süsteem, mille kujunemine väärib selgitamist, arutlemist ja edasist uurimist.

Esitaja: Mari-Liis Kalvik

19. Eesti keele õppe ja analüüsi keskkond ELLE

Tallinna Ülikooli digitehnoloogiate instituut, Pille Eslon, Jaagup Kippar, Kais Allkivi-Metsoja, Kaisa Norak, Harli Kodasma, Taavi Kamarik, Karina Kert, Silvia Maine, Mikk Tarvas

ELLE on Tallinna Ülikoolis arendatav keskkond eesti keele õpetamiseks, õppimiseks ja keeleanalüüsiks. Keskkonna aluseks on eesti vahekeele ehk õppijakeele korpus (eesti keele kui teise keele ja võõrkeele õppijate kirjalike tekstide kogu).

ELLE keskkond võimaldab seda korpusst pidevalt täiendada. Järjest täienev keelematerjal annab ülevaate õppijate oskustest ja raskustest erinevatel keeletasemetel ning aitab seeläbi arendada keeleõpperakendusi ja -materjale. Keskkond võimaldab a) õppijal keelematerjali põhjal ise reegleid tuletada või õpitut kinnistada; b) toimetada kirjutatud tekste (korrigeerida kodutöid ja lihtsustada ametitekste); c) kontrollida õpilaste kirjalikke töid, valida ja koostada õppevara lähtudes eri taseme õppijate tüüpilisest keelekasutusest; d) analüüsida tekstide sisu ja keelekasutust näiteks keele-, kultuuri- ja meediauuringutes.

Esitaja: Kai Võlli

20. Eesti punktkirja aabits

„Eesti pimedate aabits“, autorid Merlyn Arvola, Sirli Heil. Punktkiriväljaanne. Tartu, 2023.

Punktkirja õpetamise metoodika tõi aastaid tagasi Soomest Eestisse kooli kunagine õpetaja Anne Kõiv. Selle metoodika põhjal ongi valminud aabits, mille tegemine võttis aega umbes kolm aastat.

2023. a valminud punktkirja aabits koosneb kolmest osast. Esimene osa keskendub eeloskuste selgeks saamisele, teine osa aga tähtede õppimisele, kus iga tähe jaoks on tööleht. O-tähe lehel on näiteks sõnad „kool“, „oli“, „ploom“, „kole“ jne. Lehe lõpus on harjutamiseks ja õpitu kinnistamiseks laused, millest tuleb kokku seotud tekst. Kolmandas osas on tekstid. Aabitsa juurde kuulub ka õpetajaraamat. Õpik ongi pigem suunis ning iga õpetaja saab lähtuda oma õpilaste tempost ja jõudlusest.

Koostajate kinnitusel oli kõige raskem aabitsasse sõnu leida. Püüti valida lühikesed ja lihtsad sõnad, kuna punktkirjas lugemine läheb lapsel alguses väga aeglaselt. Lisaks tuleb iga sõna tausta pimedale lapsele selgitada.

Autoritel on kavas koostada ka lugemik, mis sisaldab eesti kirjanike lühemaid tekste.

Esitaja: Kai Võlli

21. Eesti kirjanduse päev riikliku tähtpäevana

Rein Veidemann, Maarja Vaino

Tallinna Kirjanduskeskuse ettepanekul ja Riigikogu otsusel tähistatakse 30. jaanuaril eesti kirjanduse päeva. Alates 2023. aastast see päev riiklikus tähtpäevade kalendris ka lipupäev. Päevaga väärtustatakse eesti kirjanduse tüvitekste ja tänapäeva kirjandust ning pööratakse tähelepanu kirjanike rollile Eesti kultuuris ja ühiskonnas. Kirjanduspäev on valitud analoogia põhjal emakeelepäeva ja Kristjan Jaak Petersoni sünnipäeva kattumisega, seda tähistatakse Anton Hansen Tammsaare sünnipäeval.

Idee selle päeva tähistamiseks esitas kirjandusprofessor Rein Veidemann neli aastat tagasi, päeva eestvedaja aastal 2023 oli Tallinna kirjanduskeskus eesotsas selle direktori Maarja Vainoga.

Eesti kirjanduse päeva tähistamine on suurepärane võimalus tutvuda kirjanduse erinevate aspektidega ning nautida eesti kirjanike loodud teoseid, tähtsustada eesti keelt ja selles keeles loodut.

Esitaja: Kai Võlli

22. Narva eestikeelse hariduslinnaku loomine

Narva Eesti Gümnaasium, Irene Käosaar

2023. aastal loodi Narva eestikeelne hariduslinnak, mille keskseks sündmuseks oli Narva Eesti (riigi)Gümnaasiumi avamine. Värskest kokku tulnud gümnaasiumi meeskond alustas koos õpilastega uue lähenemisega hariduslinnaku loomist asenduspinnal Kreenholmis, tuues sellesse piirkonda elu ning positsioneerudes tugevalt Narva ja siinse eesti kogukonna loo osaks. See on kogukonna kool, mis ühendab haridus-, kultuuri-, ühiskondliku ja ettevõtluselu parimaks haridusvõimaluseks. Vaid 3% Narva elanike emakeel on eesti keel – täismahus eestikeelse hariduse pakkumine on väljakutse. Eesmärk on pakkuda õpilastele hariduse omandamise võimalust eestikeelses ja -meelses ning õppija personaalset arengut toetavas keskkonnas.

Eestikeelse Narva edendamine on üks olulisi Eesti riigi prioriteete – just kvaliteetne eestikeelne kooliharidus on eeldus, et eesti keelt kõnelevad noored tahavad Narvas elada ja siia naasta, et oma linna arengus aktiivselt kaasa lüüa.

Esitaja: Irene Käosaar

23. Eesti Keeletoimetajate Liidu kodulehe rubriik „Keeletoimetaja soovitab“

Eesti Keeletoimetajate Liit, Helika Mäekivi, Hille Saluäär

Keeletoimetajate liidu kodulehe rubriigis „Keeletoimetaja soovitab“ pakutakse kirjutajale võimalusi, kuidas koostada selget, arusaadavat, ladusat ja tabavat eestikeelset teksti. Keeleinimeste vabatahtliku tööna valminud nõuanded viivad edasi heakeelsuse tavasid, on toeks autorile ja mõtteaineks igale keeleärksale inimesele. Oodatud on kõigi keelehuviliste kaastööd, mille loeb üle kogenud keeletoimetajate kolleegium.

Rubriik valmis keeletoimetajate liidu 10. sünnipäeva puhul. Tähtpäevaks uuendatud kodulehe värske rubriigi esimesed kolm keelenuppu avaldati 7. oktoobril 2022. a. Sellest ajast saati on üle kümne autori avaldanud 40 keelenuppu eri teemadel, nt selge keel, kantseliit, moesõnad, sõnamoodustus, sõnavara, võõrmõju, algustäht ja kokku-lahkukirjutamine.

Rubriigiga „Keeletoimetaja soovitab“ aidatakse kaasa kirjakeele hoidmisele ja arendamisele ning heakeelsuse levitamisele ühiskonnas (<https://keeletoimetajaliit.ee/>).

Esitajad: Eesti Keeletoimetajate Liit, Aili Künstler

24. Üritustesari „Soome-ugri kirjanduskohvik“ ehk SUKK Eesti Kirjandusmuuseumis

Sergei Troitskii, Nikolai Kuznetsov

Keeltevahelisi kontakte vahendav ja analüüsiv soome-ugri kirjanduskohvik SUKK. Üritus tõi kokku erinevad tõlkijate ja huviliste põlvkonnad ning laiemalt ka teisi kultuurihuvilisi. Üritus oli mitmemõõtmeline: võõras keeles luulet prooviti lugeda, analüüsiti, miks kasutati just nimelt sellist sõnavara, hinnati tõlgete sobivust nii lähtekeelele kui eesti keelele. Iga SUKK-i sündmus oli pühendatud ühele soome-ugri kirjandusteosele ja selle tõlgetele teistesse keeltesse, samas polnud vähem oluline osa ürituse käigus loodud uutel tõlgetel erinevatest keeltest eesti keelde ja vastupidi (nt uued tõlked eesti keelest usbeki, poola, itaalia, vene, prantsuse, mari, soome jt keeltesse).

Kirjanduskohvik kaasas keele ja kirjanduse eksperte ja aitas analüüsida teose tõlkimise iseärasusi. Analüütiline lähenemine eesti keelele ja poeetilistele tõlgetele oli osalejatele kasulik ja väljundiks olev üle 200 lehekülje tõlkeid on kindlasti erinevaid rahvaid ühendav. Ma arvan, et just praegu on Eestis selline üritus oluline kui tugi üksteise mõistmisele ja keele omandamisele. Üritustel osales ka professionaalseid tõlkijaid, kes avasid tõlke erijooni ja tutvustasid tõlkimist. Niisiis kohtusid erinevad põlvkonnad Rein Taageperast, Arvo Valtonist praeguste üliõpilasteni. Vestluseid modereerisid ja alustekste valisid Sergei Troitskii ja Nikolai Kuznetsov.

Esitaja: Mare Kõiva

25. Noor luuletaja ja laulukirjutaja EiK, kelle erakond on eesti keel

Eik Erik Sikk (artistinimega EiK)

EiK on noor luuletaja ja laulukirjutaja, kes kirjutab laulusõnad loomulikult eesti keeles. EiK peab oluliseks palju eesti keeles lugeda, sealhulgas seletavat sõnaraamatut, teeb oskuslikult riime ja sõnamänge, andes teada, et eesti keeles saab ja et eesti keel on igaühe enda kättevõtmise asi (vt OPi saadet <https://kultuur.err.ee/1609167934/eik-peavoolumuusikat-tegema-ei-hakka-ma-ei-taha-oma-moraali-vastu-minna> minutist 4.25). On olnud Sõnause kampaanianägu: „Tere, mina olen EiK ja minu sõna on võbe.“ Oma kuuenda albumi „ei lase sul magada“ (ilmus 31.10.2023) laule nimetab ta mõtestatud tümakaks, kus kohtuvad punk ja Jaak Johanson sõnad *house*-muusika ja peavoolu räpiga.

Vaata lisaks <https://kultuur.postimees.ee/7887603/kultuuris-kuum-eik-leiab-inspiratsiooni-ka-udustest-paevadest-ja-pilvedest>.

Esitaja: Aili Künstler

26. Vabaduse kool: Ukraina põgenike keeleline ja sotsiaalne lõimimine Eesti ühiskonda

Vabaduse kool, direktor Olga Selištševa

Vabaduse kooli keeleteoks on kvaliteetse eesti keele õpetamine erineva kodukeelega lastele ja noortele, kes põgenesid Ukrainast seonduvalt 24.02.2022 alanud sõjategevusega. Eesti keele õpetamine annab võimaluse kujundada eesti keele head mainet teiste rahvuste seas, kes pärinevad erinevatest kultuuriruumidest ja kõnelevad eesti keelest erinevat keelt. Eesti keele oskuse abil saavutatakse paremad võimalused ühtekuuluvustunde kujundamisel ja ühiskonda integreerumisel.

Vabaduse kooli strateegiline juhtimine on eesti keele tähtsuse tõstmiseks loonud kogu kooli hõlmava süsteemse lähenemise. Lisaks igapäevasele eesti keele õpetamisele tegeletakse eesti keele kui kultuuri kandja populariseerimisega ja väärtustamisega konkreetsete sihtrühmade põhiselt – õpilased, lapsevanemad ja õpetajad. Kontseptsioon jaguneb kolmeks: 1) keele õppimisega seotud tegevused koolis; 2) eesti keele praktiseerimisega seotud tegevused (k.a ürituste kava); 3) eesti keele kui kultuuri edasikandja populariseerimine.

Esitaja: Merili Murakas

27. Väikelaste jutustamisoskuse arendamine: Kirjastuse Studium väljaanded „Jutustades jutustama“ (I ja II osa)

Merit Hallap, Marika Padrik, Signe Raudik

„Jutustades jutustama“ I ja II osa komplekt toetab lapsevanemaid ja lasteaia- ning algklasside õpetajaid laste tekstilooimeoskuse arendamisel. Erineva keerukusega pildiseeriad ja juhendid laste tekstilooimeoskuse arendamiseks suunavad mõtlema, jutte koostama ja mõistma. Pildiseeriatel on kujutatud õpetlikud lood, mille aines on võetud laste igapäevaelust. Seeriade koostamisel on autorid silmas pidanud teaduslikult põhjendatud metoodikat.

Jutustamisoskusest sõltub lapse eneseväljenduse rikkus ning koolis edukas toimetulek. Hea suuline jutustamisoskus loob eeldused kirjaliku teksti koostamise oskusele, on aluseks edukale suhtlemisele ning toimetulekule koolis ja hilisemas elus.

Esitaja: Kai Völli

28. „Jutulinna“ lihtsustatud tekstidega lugemik 1. klassile

Autorid Öñne Ints, Kätlin Vainola, kunstnik Elina Sildre. Tallinn, 2023, 140 lk.

„Jutulinna“ õppekomplekti keelekooli lisavihikutele on lisandunud lihtsustatud tekstidega lugemik. Need väljaanded aitavad „Jutulinna“ 1. klassi komplekti järgi õppida ka muukeelsel lapsel. Lugemiku kasutamine on kavandatud I poolaastasse. Õpetajat toetab üldõpetuslik töököva.

Autorkond on üksteist täiendav: Öñne Ints on staažikas õpetaja ja usin koolitustel käija, Kätlin Vainola paljude lasteraamatute autor ja ajakirja Hea Laps toimetaja ning Elina Sildre antoloogiatega, õpikute, töövihikute ja tegelusraamatute illustreerija ja koomiksikunstnik. Öñne Ints ja Elina Sildre on osalised mitme teisegi „Jutulinna“ algklasside õppekomplekti väljaannete koostamisel. Lihtsustatud tekstiga raamatute järele on suur nõudlus. „Jutulinna“ komplekti lugemik on omanäolisena ja komplekti osana hea eeskuju teistele.

Esitaja: Kai Völli

29. „Eesti grammatika“

Helle Metslang, Mati Ereht, Külli Habicht, Tiit Hennoste, Reet Kasik, Pire Teras, Annika Viht, Eva Liina Asu, Liina Lindström, Pärtel Lippus, Renate Pajusalu, Helen Plado, Andriela Rääbis, Ann Veismann. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2023, 1264 lk.

„Eesti grammatika“ on mastaapne koguteos, mis kirjeldab enam kui tuhandel leheküljel eesti keele ehitust alates häälikutest kuni lausete ja dialoogideni. Viieosaline raamat annab ülevaate eesti keele foneetikast ja fonoloogiast, sõnamuutmisest ja sõnamoodustusest, kirjalikust

süntaksist ning esmakordselt ka suulise keele süntaksist ja dialoogi põhiehitusest. Sissejuhatus tutvustab keele tasandeid ja keelekirjelduse põhimõisteid.

Värske eesti keele grammatika käsitus toetub tänapäevase keelekasutuse andmetele ning toob esile ka keelekasutuse varieerumise ja muutumise suundumused. Tegemist on kahtlemata eesti keeleteaduse suurteosega.

Lisainfo <https://hdl.handle.net/10062/94933>.

Esitaja: Reili Argus

30. Raamat „See kuningas sest auvust, põrgukonn ja armutaim. Eesti keelemõte 1632–1732”

Koostanud Kai Tafenau, Kristiina Ross ja Aivar Põldvee. EKSA, 2023. 640 lk.

Kai Tafenau, Kristiina Rossi ja Aivar Põldvee kahe aastakümne jooksul koostatud hiigeltöö teeb kättesaadavaks eesti keelemõtte avasajandit peegeldavad allikad, mis olid seni olnud raskesti kättesaadavad või jäänud avaldamata. Monumentaalse koguteose koostajad tõlkisid eesti keelde varaseimad eesti keele teemalised kirjad, protokollid ja kirikuraamatute eessõnad, muu hulgas jõudis esmakordselt täismahus eestikeelsena lugejateni Adrian Virginiuse autobiograafia. Dokumendid on arhiividest välja otsitud, eestindatud ja varustatud teksti mõistmiseks vajalike kommentaaridega. Raamatus publitseeritakse ka seni avaldamata kirikulaulude tõlked ja nende kriitika.

Üksikdokumentidele lisaks on raamatus põhjalikud üldistavad käsitlused toonasest keeleelust Eestis ja keelemõtte avaldumisest tegelikus kirjakeeles kirikulaulude tõlgete näitel, samuti isikulooline osa tollastest keele- ja kirjanduselu kujundajatest. Mahukas ja väärikas koguteos aitab eesti kirjakeele kujunemislugu senisest märksa terviklikumalt kirjeldada.

Esitaja: Emakeele Seltsi juhatus

31. „Johannes Aavik ja keeleuuendus” eesti keeles

Autor Antoine Chalvin, prantsuse keelest tõlkinud Heete Sahkai. Raamat sarjast Gigantum Humeris. Tallinn, 2023, 280 lk.

Heete Sahkai eestinduses on Antoine Chalvini teosest „Johannes Aavik et la rénovation de la langue estonienne” (2010) saanud tõlketeos „Johannes Aavik ja keeleuuendus” (2023). Ulatuslik ja põhjalik ülevaade keeleuudajast Johannes Aavikust on nüüd lõpuks emakeeles kättesaadav õppuritele, õpetajatele ning kõigile asjahuvilistele. Filoloogist tõlkija Heete Sahkai esineb siin oma tuntud headuses, tõlkekeel on ilmikas ja nõtkes, teos pakub ohtralt avastamis- ning lugemisrõõmu.

Esitaja: Emakeele Seltsi juhatus

32. Viru-Nigula Hariduse Seltsi suvelavastus „OTTÕ”

Viru-Nigula Hariduse Selts, Jaune Kimmel

Viru-Nigula Hariduse Seltsi suvelavastus "OTTÕ" (2023) vaatab tagasi pastori, eesti keelekorraldaja ning talurahva kirjaoskuse eestkõneleja ning ajakirjaniku Otto Wilhelm Masingu (1763–1832) keele- haridusalasesse tegevusse Viru-Nigula pastoriks olemise ajal (1795–1815). Autori ja lavastaja Jaune Kimmeli ning trupi tõlgendus on tänuväärne sissevaade eesti keele ajalukku. Lavastuse „OTTÕ” puhul väärneb esiletõstu nii algupärane, autoritekstina valminud näidend kui ka selle meelelahutuslikus vormis laiema avalikkuse ette toomine. Ennekõike tõstame esile eesti keele ajaloo ühe perioodi vaatluse alla võtmist, tõlgendamist ning vahendamist avalikkusele. Kuigi lavastus on tähtis kohaliku kultuuriloo- ja pärandi kontekstis, on lavastusel laiem kõnepind eesti keeleruumis tervikuna, kuna aitab omalt poolt kaasa eesti kirjakeele kujunemisel ühe kesksema keelearendaja tegevuse ja pärandi jäädvustamisele.

Esitaja: Emakeele Seltsi juhatus